

Önmegvalósítás művészi fokon

4. rész

Felismerések és töprengések

„Dániában találkoztam önmagammal”

Dániai utazásokról, s egyáltalán, Dániáról nem lehet úgy írni, hogy meg se említsük Koppenhágát. Az 1,2 milliós Koppenhága központi szerepet játszik az ország életében, hasonlóan, mint Magyarországon Budapest. S nem lehet úgy Koppenhágáról írni, hogy ne beszéljünk Koppenhága legendájáról, Christianiáról. Christiania kultuszhely és a liberális Dánia egyik jelképe. Mint kultuszról és szimbólumról, nagyon megoszlanak a vélemények róla. Van, aki az alternatív életformák és az ökogazdálkodás paradicsomának tekinti, van, aki a kábítószeres melegágyának. Nehéz állást foglalni a kérdésben. E sorok írója nem hiszi, hogy a könnyű drogok fogyasztása ártalmatlan vagy pártolendő lenne. . Az interneten keringő számos dokumentumfilm tanúsága szerint azonban az idealisták a szabadság földrajzi megtestesülését látják Christianiában. Jelkép az is, hogy folyamatosan vitatkoznak arról, milyen módon számolják fel a területet. A turistacsalogató különlegességet felülmúlja a gazdasági racionalitás, a telek igen értékes, az ingatlanbefektetők állandó nyomást helyeznek a döntéshozókra, hogy hasznosítsák a területet. A lebontás kérdése újra és újra felmerül, de az ellenállás is nagy.

Ma még állnak a graffitivel összefirkált falak, és ez egy darabig így is marad. A terület egyelőre a Christiania Alapítvány kezében van. Az utcákon mindenütt beszívott, ködös tekintetű helyi lakosokat látunk lézengeni. Akinek tisztán a szemébe tudunk nézni, arról tudjuk, hogy turista. Belőlük is van bőven, az üzletek mindent árulnak, ami a hippikultúrához

és a cannabishoz kapcsolódik. Végül nem jutottunk el az öntevékeny dolgozók parcelláig, amelyek Christiania reklámértékét hivatottak növelni, mivel a helyi kocsmák választéka túlságosan csábítónak bizonyult. Ez a néhány parcellányi „bioföld” azonban szerintünk csak jól sikerült marketingfogás. Minden elismerésem a virágnemzedéké, John Lennoné, Jim Morrisoné és Ken Kesey-é, akkoriban sikeresen lázadtak egy túlságosan kötött, konvencionális és konzervatív világ ellen, de elgondolásaikból és álmaikból vajmi kevés maradt a XXI. század elejére. Ahogy az lenni szokott, filozófiájuk nem élte túl a változásokat, csak legfelszínesebb életreceptjük, a rendszeres droghasználat aratott bizonyos körökben elsöprő sikert. A helyi közösség célja, hogy a kemény drogokat kiszorítsa Christianiából, csak ábránd maradt. Persze, a komolyabb szereket máshol is, Dánia-szerte terjesztik, hiába tesznek nagy erőfeszítéseket a hatóságok és hiába a fejlett rehabilitációs kultúra. Ki tudja, talán nem is olyan rossz ötlet egy helyre gyűjteni azokat, akik ilyen életet akarnak élni.

Koppenhága nagyon hangulatos, lüktető, vibráló világváros. Múzeumai páratlan gazdagságról árulkodnak, építészete gazdag, műemlékei, polgárházai olyanok, amilyenek eredeti állapotukban lehettek. Mindenütt az északi gondosság nyomait láthatjuk. A dán vendégszeretet itt is érezteti hatását, mindenütt kedvesen igazítanak útba. Természetesen angolul, hiszen elképzelhetetlen, hogy valamely dán, pusztán nacionalizmusból: „Dániában beszéljen dánul!” üdvözléssel fogadjon, miként arra még Párizsban is van példa, ahol egyesek számon kérik rajtunk a gall stílust. (Szerencsére ezek száma is egyre csökken.) Kedves sajátossága a fővárosnak, hogy szembetűnő a biciklisek nagy száma a közlekedésben. Mindenfelé biciklik surrannak el mellettünk, férfiak, nők és gyermekek. Fiatal lányok, kis szoknyában, fekete harisnyában kerekeznak, feldobván ezzel a városképet... Érdekes egyébként, hogy szinte egész Dániában a nők többsége azonosan öltözködik. Mintha valamilyen egyenruha lenne, a fiatal lányok legtöbbször a sötét színű kabát, blúz, pulóver, illetve a fekete miniszoknya, fekete harisnya együttesét viselik. Szó se róla, remekül megy a szőke hajukhoz.

De mivel Koppenhága metropolis, sok a külföldi vendég. Négy napos itt tartózkodásom során persze nem vonhatok le általános következtetéseket, de úgy láttam, az a nyugodtság, hogy senki sem ideges, és az embereknek az a végtelen türelme, ami vidéken tapasztalható, itt már picit megtörik. Elsősorban az éjszakai életben. De úgy vélem, ez a világvárosi jellegnek és nagyszámú külföldinek tudható be.

Elmondok egy esetet, ami egyetlen negatív élményem is egyben. Éjszaka eltévedtünk a barátnőmmel, aki Koppenhágában látogatott meg. Fogalmunk sem volt, merre van a szállás, elég kacskaringósak ezek a fővárosi kis utcák, így hát fogtunk egy taxit. Elsőként az jutott

eszembe, biztos jó messze mentünk a hoteltól, így a gatyánkat is ráfizetjük a fuvarra. Nem így volt, rákérdeztünk az árra, és teljesen elfogadhatónak bizonyult még a mi pénzünknek is.

Eddig rendben is lett volna a dolog. Ám a hotel előtti utcában, az utolsó kanyar előtt, valami történt. A taxisofőr, aki talán valamelyik dél-európai nációból származott, csikorogva megállt. Mi nem is vettünk észre semmit. Kiszállt és egy támolygó, beszívott fiatal hippi felé állt. Kiabálva vonta felelősségre, miért ütközött az autójának. A junkie rá se hederített, mire a sofőr eldobta a sapkáját. Erre már a huligán is felháborodott és kiáltozni kezdett. A vezető beült az autóba, de a vagány még egyszer belerúgott a kocsiba.

Az agresszió ezen megnyilvánulása a dán utcákon, még Koppenhágában is igen ritka. Én is egyszer voltam tanúja ilyen jelenetnek. Az egész beszélgetés angolul folyt, a hippi külföldi lehetett, talán angol.

Fontosnak tartom megjegyezni ezt, hogy ne higgyük, a bevándorlókkal van a baj. Nem láttam jelét annak, hogy ők indulatosabbak vagy agresszívebbek lennének, mint az őslakosok. Talán igaza lehet Mogensnek, a népfőiskola igazgatójának, a dán társadalom sikerrel asszimilálta őket, dánokká váltak.

Ugyanezt mondhatom el a népfőiskolán megismert „fogadott” dánokról is.

Van a dán államnak, a dán szabadságnak és közjónak egy másik nagy erénye, ez pedig a fogyatékosokkal való bánásmód. Mi, a Take the Future class tagjai is sokat tanultunk ebben a dánoktól. Előadásokat tartottak a fogyatékosokról, a hátrányos helyzetű emberek életéről. A bánásmód hogyanját firtató kérdéseinkre szívesen válaszoltak, segítettek minket a kommunikációban.

Dániában 37000 mentálisan sérült ember él. Az állam mindannyiukról gondoskodik. Ezt a magas adók teszik lehetővé, amit a dánok magukra költenek. A fogyatékos emberek a törvény előtt teljesen egyenlőek, azonos lehetőségekkel rendelkeznek, és ami meglepő számunkra, gyermeket is nevelhetnek, illetve örökbe fogadhatnak. Saját maguk fizetik a számláikat, és ha leteszik a megfelelő vizsgákat, munkához segítik őket. Persze szakképesítés nélkül is lehetséges számukra az elhelyezkedés. Többségük speciális, számukra létrehozott munkahelyeken dolgozik, de minden módon segítik őket az integrálódásban.

Nordfynsben együtt éltünk a mentálisan sérült emberekkel. Saját tapasztalataim nyomán igazolhatom, könnyű velük szót érteni. Nagyon nyitottak és nagyon közvetlenek. Ők, ahogy a szakemberek mondják, „olyanok, mint a gyerekek felnőtt testben.” Spontán módon fejezik ki az érzelmeiket. Egyikük, Susan például minden nap megölelt engem a reggelinél, és mindenkivel ezt tette, aki tetszett neki.

Boldizsár Iván A gazdag parasztok országa című könyvében sokat beszél a dán szövetkezetekről. A farmerszövetkezetek működése a mai napig sikertörténet. Ez egy olyan nagy téma, amit ezen keretek között nem tudunk minden részletében kibontani. E könyv centrumában a népfőiskolák állnak, nem a dán szövetkezetek. De mint felelősen gondolkodó értelmiségi, nem mehetek el szó nélkül a szövetkezeti kérdés mellett. A dán gazdasági siker egyik alapja a mezőgazdaság, a mezőgazdaság logikus megszervezése és a szövetkezeti rendszer. Gondolhatnánk, mi magyarok évszázados lemaradással rendelkezünk ezen a téren, ez azonban nincs egészen így.

A Hangya Termelő- Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet egészen 1948-ig szép eredményeket tud felmutatni. 1898-ban alakult meg, egy időben az Országos Központi Hitelszövetkezettel. E két szervezet volt a legjelentősebb a hitel-, értékesítő és fogyasztási központok közül. A Hangya első elnöke gr. Károlyi Sándor, az agrárius mozgalom egyik vezéralakja rendelkezett az 50.000 korona üzletrész-tőke többségével. Célja az uzsora elleni küzdelem és a középbirtokosi osztály megerősítése volt. Rövid másfél évtized alatt a falusi szövetkezetek gyűjtőszervezeteként behálózta az egész országot. Az első világháború előtti magyarországi falvak jórésztben sikerült hitelszövetkezetet vagy szövetkezeti boltot létesíteniük.

1907-ben a Hangya központ áruforgalma elérte a 12 millió koronát, 1911-ben pedig az ezredik falusi szövetkezetet alapították meg. A háború alatt az állami anyagiutalások és más áruelosztó akciók központja lett. 1916-ban megalakult a Hangya Ipar Rt., mely részvénytársaságok, malmok, üzemek megvásárlásában, hadikölcsönök jegyzésében vett részt.

A trianoni békeszerződés következtében 893 szövetkezet maradt meg a 2242-ből. Mindezek ellenére gyorsan gyarapodott a számuk, 1921-re már 1911-re növekedett a számuk a csonka Magyarország területén. Bár az 1929-33-as gazdasági világválság a Hangyát is megrázta - kétszáz falusi központ esett áldozatul - 1934-től azonban ismét emelkedett az áruforgalom és a szövetkezetek száma.

1934-ben a Hangya Központ 8.931.941 pengő, a többi részszövetkezet pedig 5.282.528 pengő tőkével rendelkezett. A Hangya alkalmazottak száma 9000 körül mozgott. Az 1940-es évek háborús konjunktúrája idején a Hangya szövetkezet üzeimeiben tízezer alkalmazott és munkás dolgozott. Vagyona 38 millió pengőre emelkedett.

Önálló újsággal rendelkeztek, amelyben beszámoltak a szép eredményekről, a szövetkezeti életről és eseményekről.

Mint annyi minden mást, az 1948-as fordulat ezt a történetet is félbeszakította. De a rendszerváltozás után újjáéledt a Hangya Szövetkezet. A szövetkezeti múltunk tehát megvan, nem a semmiből kell építkeznünk. Huszadik századi, kapitalista szövetkezeti előzményekhez is vissza tudunk kanyarodni, tudunk belőle merítkezni. A történészek és a szociológusok feldolgozhatják a tapasztalatokat és elgondolkodhatnak a modernizálás kérdésén is. Hisz nyilván más típusú szövetkezeteket kell létrehozni, mint amilyenek a két világháború között voltak, de az alapok lehetnek ugyanazok.

Nyugaton járva szomorúan látjuk, hogy az áruházak, a boltok polcain nincs jelen a magyar bor, a magyar szalámi, a húsáru, zöldség és késztermék. Hiába keressük, nincs semmi, ami magyar. Dániában is igaz ez, sajnos. Sőt, mintha bojkott alá vonnák legjobb portékáinkat. Két borszaküzletben is körülnéztem, egyszer Koppenhágában és egyszer Koldingban, de egyikben sem találtam magyar bort. Volt spanyol, francia, olasz, német, argentin és chilei, mindenféle volt, de magyar nem.

A szövetkezetek megteremtése Dániában sem ment küzdelmek nélkül. A XIX század közepén a dán gazdaságot példátlan válság sújtotta, ebből kellett kilábalni. „A nép a gazdasági és politikai nyomorúság miatt lassan süllyedt kétségbeesésbe. A piacok kiürültek, az üzleteket bezárták, a parasztok koldusbotra jutottak. Amerika messze a tengeren túl olyan versenytársa lett a dán búzának, amire nem is számítottak. Németország védővámokkal lezárta kapuit. Árvizek, aszályok, marhavészek, ragályos betegségek pusztították végig az országot. Mi volt a teendő? Hogyan lehet a parasztokba lelket önteni? A dánok hajlanak a csüggedésre és a mélabúra. Hogyan lehet őket talpra állítani? Hogyan lehet belőlük szabad embereket teremteni?” – választa a történelmi körülményeket Boldizsár.

A válasz három szó: Grundtvig, szövetkezetek, népőiskola.

Grundtvig a népegység megteremtésével Istenfélő és hagyománytisztelő népet akart faragni a dánokból. „Amit kívül elvesztettünk, visszanyerhetjük belül” – adta ki a jelszót a dánok Trianonja, Schleswig-Holstein elvesztése után. A népőiskolák megismertették a néppel, mit jelent „dánul élni” – az „Éljetek dánul!” szintén grundtvigi mondat volt – felfedezték velük történelmüket, költészetüket, hagyományaikat. A dán parasztpolgárból egyszerre vált művelt, tanult ember és földművelő. Ahogyan a mi népi íróink is megálmodták ezt a magyar parasztsággal kapcsolatban. A szövetkezetben azt termelték, termelik, ami a vevőknek kell. Ebben szövetkezeti szakértői rendszer segíti őket Jellegzetes és sikeres dán termékek lett a vaj, a tej, a vágómarha, a tojás és a bacon-szalonna. A gazda a szövetkezet révén megszabadult attól a gondtól, hogy maga vigye piacra az áruját.

„Végül arra kérek minden olvasót, ne feledkezzék meg arról, hogy a szövetkezetek fejlődése és győzelme Dániában sem sikerült volna, ha az emberek lelkét nem alakítja át a demokratikus nevelés. E nevelés eszköze náluk a népfőiskola volt” – figyelmezteti az olvasót Boldizsár. Bizony, ne feledkezzünk meg róla. Nem győzzük hangsúlyozni.

Már Budapesten beszélgettem egy olyan magyar utazóval, aki egy dán halgazdaságban töltött el egy évet. Sajnos, a farmergazdaságok egyikében csak felületes benyomásokat szereztünk, mivel népfőiskolánk nem tekintette fontosnak a gazdaságokba való látogatást, ami számunkra nagyon is tanulságos lett volna. Számukra olyan természetes, hogy ezekben a létesítményekben minden flottul és jól működik, hogy nem is tartották érdekesnek. Koncentráljunk inkább az önépítésre! Igen, ám, csak hogy azt is vegyék figyelembe, kedves dánjaink, hogy mi, akik egykor büszkék voltunk a mezőgazdaságunkra, hogyan csetlünk-botlunk negyven évnyi kommunizmus után. Mindig is az volt a benyomásunk, hogy sohasem értették, mit okozott nekünk ez a negyven év. Azt hiszem, már arról is lekéstünk, hogy mindezt elmagyarázzuk. Hiszen már huszonhárom éve másik rendszerben élünk, és gondolkodásunkat erre kellene átállítanunk. Hogyan lehetnének sikeresek családi vállalkozásaink a mezőgazdaságban? Csak gyertek Dániába, és mi megmutatjuk nektek! Ne kételkedjetelek annyit, csináljátok, és győzzetek meg másokat is, hogyan kell csinálni!

Egyikünk sem tanult agronómusként, így csak átfutottunk a tejgazdaság impozáns épületein. Annyit megállapíthattunk, XXI. századi, a technika vívmányait felhasználó, teljesen modernizált és gépesített üzemben dolgozhatott az a zömében kelet-európai munkás, akit foglalkoztattak. Ettől függetlenül áldozatos munkát követeltek meg tőlük. Minden gazdaság állatbarát és a környezetvédelmi szempontokat figyelembe vevő. A halgazdaságban dolgozó magyar fiú elmondta, elvárták, hogy a munka közben halbarát szempontokat érvényesítsenek. Ha valaki durván bánt a halakkal, dobálta őket, netán belerúgott az egyikbe, az biztos lehetett abban, hogy holnaptól már nem dolgozik ott.

Mi még nem tartunk itt, pedig tudomásul kell vennünk, a termelékenységben szerepe van a „tiszteld, amiből élsz” szemléletnek is.

De ne higgyük, hogy a társulási képességre való kisebb hajlandóság valamiféle turáni átok, végzetes fátum. A Hangya Szövetkezet a rendszerváltás után újraindult, és az ország minden táján megtalálhatóak az önkéntes társuláson alapuló szövetkezetek. A szövetkezeti formák között speciális helyet foglalnak el a szociális szövetkezetek, amelyek abból a célból szerveződtek, hogy hátrányos helyzetben lévő tagjaik számára munkát teremtsenek és szociális helyzetükön javítsanak. A volt és a jelenlegi kormány rendeletekkel ösztönzi a

társadalom tagjait, hogy váljanak aktív szereplőjévé a szociális gazdaságnak szociális szövetkezetek létrehozásával.

Egy kiragadott példa: egyikükről, a Kapos Aranya Szolgáltató Szociális Szövetkezet karrierjéről a helyi és az országos sajtóban is olvastam cikkeket. A szövetkezetet 2010 nyarán alapították a somogyi térség gyümölcsstermelői. Ebben a régióban a munkanélküliség óriási, az elhelyezkedésre minimális az esély. A termelők azt tűzték ki célul, hogy ők maguk dolgozzák fel és értékesítsék a körte-, alma- és meggyét, mert elégük lett abból, hogy a kereskedők nyomott áron veszik át tőlük a termést. Elnyertek egy negyvenmillió forintos támopos pályázatot, létrehoztak egy gyümölcslégyártó üzemet, és partnerkapcsolatot alakítottak ki a Balaton Kereskedelmi, Termelői Értékesítő Szövetkezettel, amelynek révén termékeik a Dunántúl számos településére jutottak el. Terveik szerint szeretnének jelen lenni Somogy megye minden kisboltjában és az iskolák egy részében is.

Vannak tehát pozitív példák is hazánkban, de ezeknek a kis szövetkezeteknek nincs könnyű dolguk. Szijártó Henrik böhöneyi pogármester így nyilatkozott erről: „A magyar terméknek szabadságharcot kell vívnia, hogy a termelés hatékony, gazdaságos és minőségben is versenyképes legyen a piacon. Ehhez tudatos vásárlás is szükséges, hogy az emberek a helyi termékeket keressék, s az egészségesség szempontjából is válasszanak.”

Ezt a szabadságharcot senki sem értheti meg jobban, mint a kis népek, dánok, finnek, norvégok, észtek, litvánok. Többet kellene beszélnünk magunkról – nekik. Ezek a népek mindegyike kisebb lélekszámmal rendelkezik, mint mi, egész biztosan nem fogják visszautasítani barátkozó gesztusainkat. A magyar nép 13-14 milliós nemzet, még mindig nem lehet egy kézlegyintéssel elintézni. S ebben a népben igen nagy a tanulási készség. A magyarnak megvan az a sajátossága, hogy a külföldinek jobban hisz, mint a honfitársának. Főleg a nyugatról jött emberben bízunk meg, azt, amit ő mond, szinte feltétel nélkül elfogadjuk, a magyarral szemben viszont különösen óvatos és bizalmatlan. Ennek oka történelmi tapasztalatainkban rejlik. De nézzük a dolgok pozitív oldalát, így viszont a külföldinek mesésen könnyű dolga van velünk, ha minket tanítani, biztatni, munkára akar fogni.

A magyarok sohasem vívtak „szabadságharcot” Európa ellen, most sem teszik. Mindig hűségesek voltunk Európához, mindig oda akartunk tartozni. Százötven éven keresztül folyamatosan harcoltunk az ázsiai Török Birodalom ellen. 1526-tól állandóan hadakoztunk a törökkel, és óriási veszteségeket okozva az oszmánnak, megakadályoztuk Bécs bevételét. Végül 1697-ben végleg leráztuk magunkról az idegen igát úgy, hogy a magyarok közül százötven év alatt senki sem tért át a muzulmán hitre!

1697-től Magyarország az Osztrák Császársághoz tartozott. Az Osztrák Birodalom fennhatósága ellen a legjelentősebb lázadás az 1848-49-es szabadságharc volt. De ez is olyan modernizációs lázadásként bontakozott ki, amelyben a magyarok a törvény előtti egyenlőséget, a jobbágyrendszer eltörlését, a magyar alkotmányosságot, és a függetlenséget követelve európai értékrendszerért harcoltak! Thomas Mann Varázshegy című művében maga is kikel az Osztrák Monarchia maradisága, retrográd felfogása ellen, a szavakat a humanista Settembrini szájába adva. 48-as forradalmunk azonban elbukott, hiába tartotta magát legtovább Európában. Kénytelenek voltunk szövetséget kötni az osztrákokkal, akik belesodortak minket az első világháborúba. A többi már ismert: előbb egyoldalú német befolyás, aztán orosz uralom 1990-ig. De még akkor is, amikor a magyar nép tisztában volt azzal, hogy az oroszok tízszeres, hússzoros túlerőben vannak velünk szemben, még úgy is fegyvert fogott 1956-ban, Messiásként várva az amerikai csapatokat, akiknek felbukkanása csak a budapesti legendák közé tartozott...

A magyarságban mindig is megvolt az a törekvés, hogy Európa szerencsésebb népeihez csatlakozzon, de ezen az úton olyan akadályokba ütközött, amelyekkel – objektív okok miatt – nem tudott megbirkózni. 1990 után azonban kivételes lehetősége nyílt arra, hogy ismét megkísérelje ezt a felzárkózást.

A Nyugat felé nyitó értelmiségiek körében Boldizsár Iván mellett meg kell említenünk a magyar polgári radikálisok szellemi vezéralakjának, Jászi Oszkárnak a nevét. Jászi úgy vélte, a parasztságra alapozva „Dániává kell alakítani Magyarországot.”

A közösségi oktatás egyik apostola, Karácsony Sándor, a debreceni egyetem pedagógia tanára volt. A magyar nevelés, műveltség és közoktatásügy elemzésében szerzett múlthatatlan érdemeket. Nevelési reformokról és magyar észjárásról írt tanulmányaiból gyakran idéznek ma is. Sokat írt protestáns és népi orgánumban, nagy hatást gyakorolt a protestáns fiatalok és cserkészek szellemi tájékozódására és életére. Ő mondta a következőt: „Az egyén csak társaskapcsolataiban ember, viszonyaiban működik, s csak abban nevelhető. Az egyén nevelhetetlen, mert autonóm lény.”

A másik emberre figyelés Karácsony Sándor-i szemlélete vetette meg a hazai mentálhigiénés munka alapjait. Ami ma divattá vált, a lelki egészségre, összhangra való törekvés, azzal már a második világháború előtt elkezdtek foglalkozni nagyformátumú tudósok. A test, a lélek és a szellem antik görög egységének jegyében képzelte el, hogy a jövő iskolái, népiskolái betöltsék hivatásukat.

Ahogy Klebelsberg is megállapította, a közösségi érzés feltűnő hiánya és az individualizmus állandó hangsúlyozása megakadályozza, hogy a magyar pedagógia alapjai

megváltozzanak. Az a néhány kísérlet Magyarországon, amelyet a dán népfőiskolai program ihletett, azonban azt igazolta, hogy kis csoportokban, és rövidebb idő alatt még hatékonyabb eredményeket lehet elérni, mint az eszme szülőhazájában. A magyar hamarabb lelkesül, mint a dán, könnyebben mozgatható, igaz, hamarabb ki is ég, hamarabb megunja a programot, nem dolgozik olyan kitartóan a fejlődésért. Felismeréseink szerint inkább egy hónapos, vagy három hetes kurzusokban érhetőek el nagyobb sikerek. Ebben viszont igazán gyümölcsöző. A magyarok gyorsan felfogják, miről van szó, gyorsan hevülnek az újdonságokért, és mindjárt látni szeretnék a pozitívumokat.

E témáról hosszabban beszélgettem Koppenhágában Lázár Ervinnel (aki Lázár Ervin Járkáló néven különbözteti meg magát a híres mesélőtől), emigráns magyar íróval és filozófussal. Beszámolt arról a néhány sikerről, amit magyarországi táboraiban ért el. Néhány hetes kurzusokat tartott – magyaroknak. Kiindulópontja a dán népfőiskola volt, szellemiségében holisztikus, módszereiben demokratikus elvekkel valósította meg terveit. A magyarokban nagy lelkesedést váltott ki az új metódus, és hangoztatták, hogy szívesen látnának ilyen iskolákat többször és több helyen. Igény tehát maximálisan lenne rá. De Lázár Ervin, mikor magyarországi támogatást kért, mindenhol falakba ütközött, ahogy ez már lenni szokott ebben az országban.

Sokat elmélkedik ezekről a falakról Kodolányi János is, akinek Suomi című könyvét mindenképpen meg kell említenünk e témával kapcsolatban. Igaz, nem Dániáról szól, de a finn nép ugyanabba a kultúrkörbe tartozik, és Kodolányi rendkívül tanulságos könyve egész Skandináviáról nyújt képet, hisz a skandináv országokban, Dániában, Norvégiában, Svédországban, és Finnországban azonos az értékrend. Haszonnal forgathatják tehát a téma iránt érdeklődők. Kodolányi a két világháború között megpróbált minél több magyar író, értelmiségit és parasztfiút finnországi tanulmányútra csábítani. Akkortájt, a második világháború küszöbén, ezért nem nagyon rajongtak a magyar politikai vezetők. Inkább Németország felé kacsingattak, a németországi változások foglalták le a figyelmüket, és nem értették az író Suomi iránti vonzalmát. A tények ismeretében mondhatjuk, talán jobban tették volna, ha a távoli Finnországra is vetettek volna néhány pillantást. Mint rokon néppel, a kapcsolatok természetesen így is fejlődtek, és ma is baráti a viszony a két ország között. Finnországon keresztül az egész skandináv régióról szerezhetnek ismereteket a magyarok.

Hisz a skandináv ember mentalitása ugyanazokat a vonásokat mutatja az egész régióban. Mik ennek az alkotóelemei? Vegyük csak sorra.

Mindenekelőtt a becsületesség. Már kamaszkoromban sokat idézték azt a példát, hogy Svédországban, ha otthagya valaki a padon a pénztárcáját, mondjuk, mert kicsúszott a

zsebéből, vagy ott találja, ha visszamegy, vagy a rendőrségen veheti át napok múlva, de senki sem lopja el. Az adott szó kötelez, a mai napig nem vesznek fel szerződést a kisebb jelentőségű, akár üzleti (!) ügyekben, mivel a másik adott szava ugyanúgy megbízható, mint az írás.

A munkaszeretet. Skandináviában, sőt a Baltikum mintaállamában, Észtországban is alapvető érték. Megszokták, hogy ezen a hűvös éghajlaton semmi sincs ingyen.

A demokratizmus és az egyenlőség iránti vágy. A munkát egyenlő arányban mérik, mindenféle munkát megbecsülnek. A vezető alig keres többet, mint a beosztott, - mindkettő munkája értékes, mindkettő munkája más nehézségekkel jár – nagy a kiegyenlítődé. Az igazgató csak másfélszer kap többet, mint a takarítónő, a takarítónő annyit keres, mint a menedzser. A marketinges a vendéglőben leül a takarítónővel, az ügyvezető elvesz egy pincéernőt, a gimnáziumi tanár eljegyezi a kalauzt. Ember és ember között nem tesznek különbséget.

A hagyománytisztelet. Minden falucskában, minden városban őrzik a múlt emlékeit, a legapróbb tárgyaktól a polgári élet megannyi rekvizitumáig. Nincs olyan eldugott hely, ahol legalább egy helytörténeti gyűjtemény ne létezne. Dániában a sok-sok kastély, a rengeteg viking múzeum tanúskodik arról, hogy megbecsülik az emlékeket. A Dibbol Banke-i csata színhelyén ma hadtörténeti park áll. Eggeskov kastélyparkját eredeti pompájában állították helyre, Nyborg városi múzeumában fél napot töltöttem, annyira sokoldalú és még sorolhatnám a példákat.

Ezek az értékek a sarokkövei a skandináv népek öntudatának, amiből mi is ihletet meríthetünk. Egyre többet és többet ismerünk a Nyugatról, és egyre többen látogatnak el Észak hűvös tájaira is, ahol, ha lehet, még tökéletesebbé csiszolják mindazt, ami nekünk már egy német vagy egy francia tájon is bizony eléggé irigylésre méltó és csábítóan vonzó. Lassan-lassan eltagadhatatlan lesz West-Balkán állampolgárai számára is, hogy a jólét és a szabadság nem magától teremődik meg, nem valamiféle isteni beavatkozás, Deus ex machina révén tárul fel számunkra, hanem folyamatos küzdelem eredménye, amiben a civil kurázszi sorsdöntő szerepet játszik. S ha végre nem arra pazarolnánk erőinket, hogy a másként gondolkodókra minél nagyobb ösztüzet nyissunk, ha végre felemelnénk a fejünket, hogy szembenézzünk a magyar valósággal, ami messze nem kilátástalan, de mégis végtelenül elszomorító, akkor pontosan látnánk, mi a tennivaló. Ehhez azonban beszélni, vitatkozni, érvelni, demonstrálni, mozdulni és cselekedni kell. A hallgatás törvénye, az omerta, csak arra jó, hogy újabb klánok emelkedjenek fel általa. Szicília felé azonban csak az örökké kék ég és a napsütés vonz. Diplomatainkat, államigazgatási szakembereinket, íróinkat, pedagógusainkat

és kereskedőinket azonban nem oda küldjük tanulmányútra. Nem véletlenül. A magyar polgárok többsége biztonságos, tervezhető, kiszámítható életre vágyik, és ehhez minden segítséget elfogad. Aligha róhatjuk fel nekik.